

**ETICA AFACERILOR MILITARE
(PARTEA A III-A)**

**ETHICS OF MILITARY AFFAIRS
(PART III)**

*Dr. Valentin-Stelian BĂDESCU**
*Dr. George-Teodor RĂDUICĂ***

Rezumat: În zilele noastre avem de-a face cu o nouă construcție de tip juridico-economic – în cadrul căreia etica ocupă un loc aparte –, instrumentele juridice internaționale și europene, împreună cu principiile consfințite de acestea (al democrației și statului de drept, principiul separației puterilor în stat, al egalității statelor în fața tratatelor) toate formând la un loc blocul de funcționalitate al afacerilor în general, al afacerilor militare în special.

Cuvinte-cheie: afaceri militare; etică; morală; buna-credință; drept internațional; drept internațional umanitar.

Abstract: Nowadays we are dealing with a new type of legal and economic construction - in which ethics occupies a special place -, international and European legal instruments, together with the principles embodied in them (democracy and the rule of law, the principle of separation of powers, equality of states regarding the treaties) are all forming a block of businesses functionality, in general, and of military affairs in particular.

Keywords: military affairs; ethics; morals; good faith; international law; international humanitarian law.

1. Considerații generale

Dreptul internațional ar putea fi considerat o disciplină fundamental conservatoare impunând un *status quo* distributiv în interesele sale privind aplicarea normelor și principiilor sale despre rolul statului și modul de elaborare a legilor. Interesele tradiționale referitoare la suveranitatea și independența totală a statelor pot fi considerate, prin analogie, ca fiind cadrul intern

* Dr. Valentin-Stelian Bădescu este avocat în Baroul București și lector universitar la Universitatea Europei de Sud-Est LUMINA din București.

** Dr. George-Teodor Răduică este expert la Universitatea Națională de Apărare "Carol I" din București.

echivalent cu interesul exclusiv pentru protecția proprietății private într-o societate în care există indivizi extrem de bogați și indivizi care trăiesc în sărăcie. În ce măsură interesul pentru o justiție distributivă ar putea afecta sistemul de drept internațional. Chiar dacă sistemul de drept internațional nu reprezintă cauza sărăciei (deși totul depinde de definiția personală a cauzalității) este nevoie de o reformă pentru a eradica sărăcia? Ce fel de reforme sunt necesare?

Există un interes pentru justiția distributivă care intervine în cadrul multor aserțiuni privind realizarea sau interpretarea dreptului internațional, deși deseori nu are un rol distinct sau chiar legitim. Conform unui punct de vedere împărtășit de economiști, justiția distributivă reprezintă „o constrângere minoră”, un factor care trebuie luat în considerare când toate celelalte sunt egale. Desigur, niciodată lucrurile nu sunt egale. Mai mult decât atât, Louis Kaplow¹ și Steven Shavel¹ au arătat că augmentarea de interese pentru corectitudine sau justiție în analiza politicilor sociale reduce în mod necesar (și tautologic) prosperitatea cel puțin cu atât cu cât preferințele individuale includ un sens al corectitudinii sau al justiției. Această perspectivă economică ar putea să nu aibă implicații politice; autorii citați acceptă justiția și corectitudinea în mod corect ca aport individual preferențial. Analiza s-ar putea extinde luând în calcul sugestia că indivizii, conform propriilor lor idei de corectitudine și justiție, pot delega misiunea de evaluare a tot ceea ce este corect sau just, judecătorilor, legislatorilor, celor care scriu tratate sau altor reprezentanți.

Economiștii vor accepta posibilitatea ca astfel de agenți să țină cont de corectitudine și justiție în deliberările lor. În timp ce abordarea dreptului natural include interese mari pentru concepte complexe ale justiției naturale, juriștii din întreaga lume nu au făcut practic prea mult pentru a formaliza și într-adevăr pentru a legitima problemele justiției distributive. Probabil că acest lucru se datorează faptului că vocația dreptului furnizează puține instrumente de rezolvare a problemelor justiției distributive (de fapt avantajul comparativ al discursului legal constă în justiția procedurală). După cum s-a amintit mai sus, dreptul (spre deosebire de procesul mai mult politic de elaborare a normelor de drept și lăsând deoparte, pentru moment, procesul dreptului comun) este un proces conservator, dar nu în sens politic, ci în sensul menținerii statutului existent. Astfel, dreptul transpune puterea politică dintr-un moment anterior, când au fost concepute legile, într-un moment ulterior, când beneficiarii acestor legi ar putea să nu dorească refacerea acestora. Mai mult, sfera limitată la anumite cazuri pentru discursul legal împreună cu accentul pus pe regulile cutumiare, spre deosebire de tratat, în multe analize legal internaționale, deseori nu reușește să întrezărească și alte posibilități decât un schimb interstițial.

¹ Joel P. Trachtman, *The law and economics of global justice*, AJIL, vol. 96 nr.4, october 2002, p. 984.

De aceea, dreptul încearcă să angajeze perspective ale unor discipline mai puțin conservatoare, normative și chiar imaginative, cum ar fi, filosofia, politica și economia. Aceste discipline pot fi înțelese adresându-ne de *lege ferenda* și efectuând doar parțial dacă nu deloc *lege lata* care reprezintă mai mult decât o expresie a conservatorismului. Discursul despre *lege ferenda* nu este într-adevăr un domeniu monopolizat de juriști și este necesară o analiză atentă pentru a identifica avantajele în favoarea lor. Discursul despre *lege ferenda* conține valori și consecvență: ce dorim să realizăm și care este modalitatea optimă de realizare? Specialiștii în științe juridice nu acordă o atenție specială valorilor, dar contribuie la aceasta prin înțelegerea funcționării și efectelor normelor juridice. Filosofii și sociologii au dreptul de a face cunoscute avocaților aspecte în legătură cu *lege ferenda*.

Justiția globală² include rezultatele unui studiu efectuat de importanți filosofi și teoreticieni politici din Europa și America, juriștii simțindu-se desconsiderați și dezamăgiți prin excluderea lor de la un proiect privind justiția. Dar, după cum afirmam în cele ce preced, știința dreptului oferă o viziune surprinzător de restrânsă privind conținutul justiției distributive. Spre deosebire de aceștia din urmă, economiștii s-ar putea să nu aibă rețineri în privința excluderii lor, pe de o parte pentru că metodologia lor ignoră în general tipul de probleme distributive/normative la care se referă „Global Justice”. Oricum, economiștii reprezintă o parte indispensabilă a acestui demers despre distribuția bogăției și eradicarea sărăciei în întreaga lume. Problemele controversate ale justiției globale nu apar la nivelul valorilor și principiilor morale, ci după aplicarea acestora. Dezbaterea necesită aportul economiștilor și juriștilor, mai mult decât al filosofilor și teoreticienilor politici. Vom încerca să ținem cont de criticile specialiștilor îmbunătățind valoarea discursului, adăugând câte ceva, din perspectiva unui jurist, nu a unui economist, acordând însă atenție și problemelor care ar putea fi puse de un economist. În timp ce criticii susțin controversata nevoie de a îmbunătăți nivelul de trai al celor săraci, acest demers poate avea un rol important în dezvoltarea și consolidarea unor fundamente etice pentru o acțiune fermă. Mai mult, aceste fundamente etice sunt utile pentru a înțelege care sunt modurile de acțiune solicitate. Lipsa unei înțelegeri și incertitudinea au constituit un obstacol în calea acțiunilor concrete anterior întreprinse. Deși Pogge³ a avut dreptate să susțină acest proiect în sfera filosofiei politice, totuși va fi necesară implicarea economicului și a dreptului pentru a realiza acest obiectiv complex.

Analiza filosofică și etică reprezintă temeiul pe care se poate construi edificiul unor instituții, dar și suportul acțiunii. Vom aminti în cele ce urmează domeniile în care criticii au identificat corect imperfecțiunile unei metode exclusiv teoretice.

² A apărut și o lucrare omonimă, *Global Justice*, a lui Thomas W. Pogge, Editura Oxford: Blackwell Publishers, în 2001.

³ Th. Pogge, *op. cit.* p. 272.

2. Etica, polemica, științele sociale și afacerile militare

Această problemă a fost abordată și de alți autori contemporani în „Global justice”⁴. Apoi, nu există un consens general privind cea mai bună modalitate de asigurare a traiului celor săraci, având ca rezultat o ambiguitate empirică și practică a „justiției globale”, astfel că situația disperată a săracilor este un lung șir de statistici care arată două tipuri de ambiguități ce pot limita posibilitățile de acțiune. Ambiguitatea etică poate duce la crearea unor probleme vizând acțiunea colectivă: știm cu toții că un ajutor poate fi binevenit, însă nimeni nu face acest lucru de unul singur. Chiar și cu o decizie colectivă, ambiguitatea practică poate stânjeni inițiativa unei acțiuni. Statisticile pot fi cu siguranță convingătoare pentru cei care au nevoie de o motivare privind o anumită problemă – într-adevăr, una dintre dimensiunile covârșitoare –, dar nu este convingătoare pentru stabilirea cauzelor și a soluțiilor.

Exempli gratia, evidențiind faptul că la sfârșitul Războiului Rece numărul oamenilor săraci a crescut, se poate afirma că numai structura economică de după război este cauza acestei creșteri. Analiza empirică necesară abordării acestei problematice se află în afara sferei acestui material, însă nu putem să nu sugerăm că nu a fost făcută o diferențiere clară între cauzalitate și corelare și nici între criteriile relative și cele absolute. Mai mult, există contraexemplul pe care analiza nu poate să-l ia în calcul – cazul Coreei de Nord, care și-a sărăcit populația în ciuda faptului că nu participă la economia globală.

După cum arătam mai sus, foarte mult depinde de propria definiție a cauzalității. Nu se poate cauza sărăcia prin eșecul încercării de a o remedia? Dacă este așa, atunci principala întrebare vizează obligațiile noastre și izvorul acestora – dreptul natural sau consimțământul? Care sunt cele mai bune metode? O dezbatere privind utilitatea eforturilor din partea instituțiilor cu vocație universală, cum ar fi Fondul Monetar Internațional și Banca Mondială. Din păcate lucrările de azi abundă în informații economice și statistice, iar modul de prezentare nu este nici social, nici cel puțin filosofic, ci polemic – ceea ce e inadecvat pentru o încercare de a convinge prin argumente solide. Nu suntem împotriva globalizării, însă pentru a schimba atitudinea statelor dezvoltate care impun bariere importurilor de bunuri din țările sărace credem că sunt foarte puțini cei care ar avea ceva împotriva.

Deși este un adevăr că unele state dezvoltate, impunând bariere importului de produse agricole textile etc., acționează împotriva statelor sărace și determină accentuarea acestei crize, este necesară o analiză atentă. În acest context, un recent raport, în ciuda unor probleme a adus o contribuție importantă la continuarea dialogului privind cauzele sărăciei. Obiectivul major al acestui dialog nu este

⁴ A se vedea, G. A. Cohen, If you're an egalitarian, how come you're so rich? (1999).

atribuirea responsabilităților și a vinovăției, ci de a cunoaște modalitatea de remediere a acestei probleme. Acest lucru este adevărat atât din punct de vedere practic, cât și etic. Responsabilitatea pentru redistribuire reiese din înseși relațiile sociale și nu din cauzalitate. De aceea, trebuie nu numai să încercăm să demonstrăm că faza pentru o redistribuire corectă este cauzalitatea, ci să analizăm societatea globală pentru a determina caracteristicile care pot fi modificate pentru a ajunge la dreptate. Este nevoie să cunoaștem cauzele sărăciei și să identificăm cele mai bune metode de abordare a acestora. Trebuie să existe reforme instituționale globale care, puse în practică, ar reabilita starea populației sărace din toată lumea. Din păcate, structura sistemului politic și de drept din lume este astfel încât pentru a realiza aceste reforme, țările bogate trebuie convinse. Este necesar să fie convinse că este obligația lor (legală sau morală) sau interesul lor de a acționa și, în al doilea rând, că acțiunea propusă va fi, în contextul respectiv, eficientă și corectă.

3. Cauzalitatea și relațiile sociale

Întrebarea filosofică esențială care se află în miezul problemei care privește reducerea sărăciei vizează relațiile noastre cu alții pe plan mondial. Care este obiectivul societății, al solidarității sociale și care sunt responsabilitățile fiecărui individ în parte față de ceilalți? În contextul internațional, întrebarea este cum sunt influențate aceste relații de granițele naționale. Andrew Hurrell în lucrarea „Inegalitatea globală și instituțiile internaționale”⁵ analizează rolul de agent al statului pentru a sugera faptul că statul ca o comunitate este aproape asemănător unei organizații internaționale ca o comunitate. În ce privește relațiile sociale se pot deosebi trei tipuri de legături între cei bogați și cei săraci: (1) nedreptatea istorică datorită căreia avem poziția respectivă în prezent; (2) necesitatea comună de a împărți resursele globale și (3) necesitatea comună de a munci împreună într-o ierarhie economică globală. Cele din urmă două legături duc la o altă afirmație conform căreia oamenii bogați împart o societate cu cei săraci, însă nu se specifică ce fel de societate trebuie să fie și cu ce implicații pentru problemele sărăciei și redistribuirii.

Punem acum accentul pe cauzalitate întrucât se pare că s-ar fi ajuns la concluzia că oamenii bogați care au această presupusă relație cauzală cu cei săraci sunt obligați să redreseze situația. În consecință, rezultând dintr-o examinare mai amănunțită a bazei acestor afirmații cauzale și a relației existente între cauzalitate și responsabilitate s-ar fi ajuns la o analiză mai aprofundată. Un economist ar fi putut răspunde la întrebarea dacă sărăcia este provocată datorită structurii economice

⁵ A se vedea, pentru mai multe detalii, *So why does Europe need a Constitution?* Pe site-ul <http://www.iue.it/RSC> Publications (European University Institute Robert Schuman Centre of Advanced Studies, Serie son Constitutional Reform of the European Union).

globale sau din cauza politicilor urmate de guvernele țărilor sărace. Dacă ultima afirmație este valabilă, se va solicita o revizuire sau modificare a structurii economice globale pentru a constrânge politicile urmate de guvernele țărilor sărace și nu de guvernele țărilor bogate.

Pogge are dreptate spunând că „politicile noastre economice și instituțiile economice mondiale pe care le impunem ne fac răspunzători din punct de vedere moral pentru perpetuarea sau chiar agravarea sărăciei din lume”. Ceea ce dorim să spunem este că avem nevoie de o analiză socială detaliată privind cauzalitatea (și pentru a stabili o ordine de acțiune) și că, în al doilea rând, cauzalitatea nu este suficientă și nici imperios necesară pentru stabilirea responsabilității din punct de vedere moral sau legal. Domeniul legal de comparare corectă nu este prejudiciul, ci taxa: taxele de susținere a școlilor publice par corecte chiar dacă oamenii bogați își trimit copiii la școli particulare – chiar dacă nu fac parte din această componentă a „societății”.

Astfel, nu ne interesează cauzalitatea, ci distribuția corectă a bunurilor. Care anume caracteristici ale instituțiilor economice mondiale trebuie reformate? Pentru specialiștii în drept internațional și pentru economiști, această întrebare este esențială și trebuie să facă obiectul unui proiect urgent de cercetare. *Exempli gratia*, un util proiect de cercetare care analizează și prioritizează cauzele sărăciei ca un punct de plecare a unui plan de acțiune.

4. Spre o poziție inițială de două nivele.

Pogge aduce o contribuție esențială prin detașarea argumentelor filosofice, asemănătoare cu cele evidențiate de Rawls, care sunt folosite ca bază pentru ipoteza că țările bogate au o responsabilitate limitată în desfășurarea acțiunii în sprijinul celor săraci, dar respinge afirmația acestuia din urmă potrivit căreia teoria justiției nu ar impune aceleași responsabilități pentru toate statele, ci numai pentru anumite țări. Criticându-l pe Rawls, Pogge afirmă, în *Global Justice*, că este necesar un principiu care să evalueze ordinea economică globală în funcție de efectele sale distributive așa cum principiul de diferențiere stabilit de Rawls, evaluează metodele alternative de structură a economiei naționale⁶. De aceea, ia în considerare un context internațional și nu transnațional. În al doilea rând, această ipoteză empirică despre participanți are ca rezultat inaplicabilitatea principiului de diferențiere, corespondenta redistributivă esențială a teoriei justiției.

Pe cale de consecință, în ciuda cerinței de conformitate cu principiul de diferențiere, dreptul internațional impune, la nivel global, doar o modestă „obligație de asistare”. Această poziție este contrazisă de atitudinea statelor: nimeni nu poate studia sistemul economic internațional fără a recunoaște faptul că statele

⁶ Thomas W Pogge, *op. cit.*, p. 16.

caută să se îmbogățească. Dacă se acceptă principiul diferențierii, atunci merită să se analizeze argumentele stabilite conform cărora separarea, stat național – societate internațională, adică ideea unei poziții inițiale pe două nivele, unul pentru principiile internaționale și celălalt pentru principiile interne este artificială. O concluzie rezonabilă este că această teorie nu este greșită, dar este atât de vagă încât pentru detalii sunt necesare cercetări suplimentare.

Pe lângă efectele economice, principiul diferențierii, aplicat societății internaționale, implică o restructurare politică extinsă pentru a stabili procesul democratic global care pare să fie necesar pentru implementare. Într-adevăr, aplicarea acestui principiu în comunitatea internațională ar putea duce la formarea unui guvern mondial care va declanșa redistribuirea masivă pe plan global. Este lesne de înțeles că unii nu vor fi de acord cu aceste schimbări radicale. Desigur, este utilă o măsură de proximitate socială necesară solidarității. Această poziție ține mai mult de natura umană și comportamentul uman și mai puțin de un principiu filosofic, logic sau juridic. Altfel, nu are rost să folosim această teorie ca bază în determinarea justeții acțiunilor omului sau a dispozițiilor instituționale, dar poate fi interpretată ca materializare a relațiilor sociale și ca adeziune la comunitarismul normativ în dauna menținerii individualismului normativ. Se postulează caracteristicile existente ale relațiilor dintre state fără a lua în calcul oportunitatea lor. Numai că aceste caracteristici sunt cotangente și de aceea ar fi cazul ca alte caracteristici să fie puse în acord cu solicitările de dreptate și justiție. Dacă obligațiile morale dintre persoane depind numai de relațiile dintre acestea, nu există motive de analiză a acestor relații din punct de vedere moral, ci dacă este necesar să se restabilească.

Această concepție privind justiția poate fi reconciliată cu un model de contract social? Chiar dacă acceptăm condiția că relațiile sociale sunt necesare, nu este adevărat că societatea internațională nu există. Analizând ideea că societatea internațională nu este o comunitate, sugerăm că această idee nu este sprijinită de condițiile moderne. Pentru majoritatea cosmopoliților, circumstanțele justiției și natura cooperării sociale s-au degradat atât de mult, încât suntem îndreptățiți să transpunem concepțiile egalitariste ale justiției distributive care se află în cadrul intern al statului la nivel internațional sau transnațional.

O modalitate de a înțelege limitările dreptului popoarelor⁷ este că acest drept caută să creeze condiții de justiție în state, căzând în aceeași capcană ca și dreptul internațional: lipsa accentului pe individ. Accentul pus pe stat este suspect atât din punct de vedere metodologic, cât și normativ. Din perspectiva teoriei economice, se încalcă principiul individualismului metodologic; din perspectiva liberalismului se încalcă principiul individualismului normativ.

⁷ În textul original „law of peoples”, AJIL, *op. cit.* p. 990.

Mai mult, putem demonstra destul de simplu diferența dintre societatea națională și comunitatea internațională. Un profesor de drept ar putea pune următoarele întrebări: Principiile de diferență se aplică în UE? Dar în NAFTA? Dacă nu se aplică, de ce se aplică între statele SUA? Când a început aplicarea în SUA? Ce nivel economic, politic, cultural sau alt mod de integrare trebuie să statorească acele condiții de aplicare a principiului diferențierii. În ceea ce privește nivelul de integrare a țărilor, pare dificil să explicăm ce semnifică o „comunitate” care justifică cererea morală de redistribuire, de asemenea, pare inacceptabil să presupunem că toate statele reprezintă comunități din punctul de vedere al scopurilor redistribuirii. Acest exemplu de delimitare ne arată doar dificultatea delimitării.

Obligația de a face dreptate nu depinde de nicio relație anume sau de vreun cod. Această obligație survine din faptul că ne pasă de ceilalți și este stabilită pe baza poziției inițiale de a ne păsa de noi înșine. Dacă ne imaginăm o poziție inițială printre reprezentanții popoarelor, trebuie să înțelegem această poziție integrată pe două nivele. Astfel, reprezentanții popoarelor trebuie să reprezinte oamenii în mod corect și nu la alegerea publică sau alte probleme endemice din lumea reală. Atunci va fi o mică diferență între poziția inițială a reprezentanților popoarelor și oamenii ca indivizi. Această poziție inițială pe două nivele nu diferă de poziția originală globală. De pe această poziție originală globală, oamenii se tem că ar putea rămâne într-unul din cele mai sărace state și vor decide aplicarea unui principiu de diferență la fel ca și de pe o poziție originală internă. De fapt, dată fiind diferența dintre veniturile individuale în SUA, care este mai mică decât diferența de venituri ale americanilor în comparație cu indivizii din țările sărace și, de asemenea, pentru că în multe cazuri țara în care un individ rămâne să trăiască (după cum este impusă ignoranța) poate afecta calitatea vieții, principiul diferențierii va fi mai atractiv pentru poziția inițială globală decât pentru o analiză a poziției inițiale care își limitează domeniul la relațiile dintre oamenii dintr-o anumită țară.

Relațiile dintre state sunt diferite de relațiile dintre oameni, deoarece statele sunt autosuficiente și sunt responsabile pentru propriile capacități de a satisface solicitările propriilor cetățeni. Sugerarea acestei proprii suficiențe pare falsă și poate fi considerată un concept relativ. Un economist ar întreba în ce măsură un stat care deschide granițele pentru comerțul internațional își sporește gradul de bunăstare și nu dacă un stat își este sieși suficient. Mai mult, chiar dacă un exemplu este Coreea de Nord care demonstrează că autarhia este o cale spre distrugere, se poate susține că auto-suficiența este necesară pentru a satisface „principiul de oportunități egale” ales în poziția inițială. Dar chiar dacă această presupunere ar fi corectă nu ar părea să justifice abandonarea indivizilor în sărăcie numai pentru că statele în care trăiesc nu au profitat sau nu au făcut cele mai bune alegeri între oportunități.

Dacă cetățenii s-ar putea baza pe redistribuția globală, aceștia nu ar avea motivațiile necesare pentru a impune statului lor să realizeze în mod eficient obiectivele; în termeni economici ar fi o „constrângere ușoară a pieței”. Acest lucru ar putea fi combătut, deoarece administrația statală există și are responsabilități, iar consecințele ar trebui suportate de cei care conduc acel stat. Mai există și alte modalități de a responsabiliza un guvern să nu-și abandoneze cetățenii în sărăcie. Irak, Myanmar și Coreea de Nord au demonstrat că lăsând poporul să sufere consecințele eșecurilor provocate de guvern nu au în mod necesar ca rezultat o reformă guvernamentală. Acest tip de stat pare să profite de un cerc vicios de jefuire a propriilor cetățeni provocând astfel o creștere a puterii și a averii, care mai departe înlesnește un jaf continuu. Aceste state nu pot susține legitimitatea bazată pe individualismul normativ care este primordial pentru teoria popoarelor, susținută de Rawls. Deși condițiile impuse de Banca Mondială și FMI sunt criticate de mulți, acesta este un exemplu de disciplină aplicată pe plan extern pentru un stat – o constrângere care ar putea reduce problema hazardului moral și ar putea rupe cercul vicios al jafurilor.

Un alt aspect: ce rol mai are statul care nu este stăpânul propriului destin. Pare să se nege posibilitatea unui gen de federalism global în care fiecare individual are o serie de relații corecte cu celălalt. Exemplu, federalismul SUA. Dacă guvernul federal este nivelul corect la care „se face dreptate”, nu înseamnă că statele separate nu există. În lume satisfacerea preferințelor individuale are loc la diferite nivele și folosește diferite modalități de guvernare: familie, biserică, loc de muncă, localitate, stat, regiune etc. Pentru multiple centre de autoritate avem nevoie de multiple și intercorelate analize ale poziției inițiale. Fiecare poziție originală implică decizii privind probleme speciale ale centrului de autoritate și poate fi reținut de indivizi sau desemnată altor centre de autoritate. Mai mult, avem o bogată experiență privind hazardul moral din domeniul regularizărilor bancare și a asigurărilor. Pot exista modalități de obținere a unor beneficii motivate de o guvernare corectă. Dacă există această posibilitate, de ce ar renunța oamenii aflați în poziții originale?

Disponibilitatea unei salvări revine rolului organizațiilor internaționale și intervenției lor condiționate în autoritatea națională. Deci, în timp ce facem lista criticilor adresate FMI și Băncii Mondiale și la condițiile impuse de acestea, și în timp ce modalitățile de salvare pot prezenta aspecte de ordin moral la care acestea se adresează, putem recunoaște că aceste structuri caută să ofere un ajutor minim în schimbul unor sacrificii specifice din partea autorității naționale. Luând în considerare astfel de soluții, ar putea fi eficient să analizăm materialele competiției guvernamentale și să recunoaștem că în angajamentele federale (și uneori internaționale) există puține elemente care ar putea provoca o „cădere liberă”.

5. Instituții internaționale: probleme și soluții pentru afacerile militare

Pogge ridică o problemă esențială în lucrarea sa: unde va avea loc politica redistributivă? Deși nu studiază această problemă, este clar că găsirea unei locații politice pentru a aplica redistribuirea întâmpină obstacole inevitabile privind politicile naționale. Ce fel de „moment constituțional” este necesar statelor pentru a permite aplicarea acestor hotărâri în afara politicilor naționale? De exemplu, propunerile recente de a permite statelor să invoce o procedură similară reorganizării în urma falimentului – administrat probabil de FMI – ar putea avea ca final solicitarea statelor sărace de a renunța la controlul politicilor interne pentru ca propunerile să fie atractive pentru statele bogate și solicitarea statelor bogate de a furniza resurse suplimentare pentru ca propunerile să fie atractive pentru popoarele sărace. În timp ce această dezvoltare instituțională va implica un schimb simultan de considerații, alte mecanisme de redistribuire s-ar putea desfășura în moduri mai puțin simetrice.

Instituțiile internaționale actuale nu dispun de capacitatea necesară redistribuirii. S-ar putea comenta că în lipsa unui guvern mondial sistemul de drept internațional actual – capacitatea sa legislativă constând în dreptul tratatelor și dreptul cutumiar și rolul său în structurarea și regularizarea activității și interacțiunilor realizate de organizațiile internaționale funcționale – diferă numai în grade față de instituțiile interne. Dar capacitatea legislativă a sistemului de drept internațional este extrem de restrânsă de ceea ce s-ar putea numi „teoria specifică a consimțământului: o regulă a unanimității face acest sistem incapabil de a realiza acțiuni redistributive semnificative.

Interesant este că problema integrării internaționale joacă roluri diferite în această dezbatere. Nu numai că această integrare are funcția constitutivă, dar are și o funcție de facilitare. Redistribuirea poate fi împiedicată sau cel puțin ineficientă în lipsa unor instituții care să permită indivizilor să aplice redistribuirea cu încredere și eficiență. „Este foarte plauzibil ca bunăstarea săracilor să fie afectată de acțiunile celor bogați în cadrul acestor instituții”⁸.

Cadrul actual al instituțiilor internaționale generează trei tipuri de efecte: (1) creează condițiile necesare pentru aplicarea principiului diferenței, (2) servește ca infrastructură ce determină o redistribuire practic mai abordabilă și mai eficientă; (3) în cazul în care acest cadru rămâne neschimbat, poate perpetua inegalitatea.

În tendința sa de bază, justiția globală pare să conducă – așa cum se temea Kant – spre un stat mondial, sau dacă această posibilitate ar putea fi exclusă în vreun fel, cel puțin spre un gen de cosmopolitism.⁹ Specialiștii în drept

⁸ Th. W. Pogge, *op. cit.*, p. 993.

⁹ *Idem.*

internațional știu că alocările de autoritate sunt complexe, subtile și susținute. De asemenea, ei mai cunosc faptul că însuși dreptul internațional reprezintă primul pas spre un stat mondial sau cel puțin că fiecare obligație legală internațională reprezintă o îndepărtare de statul național. Întrebarea corectă nu este „unde se află puterea”, ci „cum se alocă cel mai bine fiecare componentă a autorității, recunoscând valorile pluralismului”. *Global justice* arată că poate fi mai bine să se aloce anumite componente ale autorității unor agenți mondiali în scopul de a realiza justiția sau cel puțin de a ne îndrepta spre justiție.

Problema nu este „statul mondial”, ci descentralizarea în guvernarea globală. În ce măsură este util să se desemneze autoritatea pentru a realiza obiectivele indivizilor, inclusiv obiectivele justiției distributive? Descentralizarea, cu accentul pe individualismul etic și nominalizările pe nivele mai înalte numai în măsura în care acest lucru promovează mai eficient preferințele individuale, nu trebuie confundată cu un principiu care permite statelor bogate să evite redistribuirea. Este o analiză a poziției inițiale care înfrânge împotrivirea celor bogați de a aplica redistribuirea sau, mai corect, care permite stabilirea regulilor ce privesc nivelele acceptabile de inegalitate.

Modelul de autoritate dispersată vertical care ar înlocui un guvern mondial confundă nivelul normativ care stabilește autoritatea legitimă cu nivelul politic de exercitare a puterii¹⁰. Prin aceasta înțelegem că politica puterii va domina alocarea normativă a puterii, însă pentru un jurist nu este clar de ce autoritatea nu poate fi divizată ca în alte sisteme federale unde puterea reziduală nu este neapărat alocată. Această ambiguitate pare să fi avut un rol important în istoria federalismului SUA și în conturarea UE. Pot statele independente să suporte distribuția egalitară? Răspunsul este pozitiv și trebuie susținut de o relaxare a stricteții principiului egalitarist. Probabil că pentru a oferi posibilități egale este necesar un regim de imigrare liberă.

Dacă indivizii au posibilitatea să aleagă structura socială în care vor să trăiască, egalitatea nu ar trebui să impună asemănarea sau o omogenitate exagerată. Putem analiza motivele pentru care oamenii săraci ar putea accepta beneficii economice mai mici în schimbul unei autonomii mai mari. Probabil că cea mai bună metodă de a exprima această viziune este că egalitatea nu reprezintă obiectivul nostru social principal. Justiția distributivă din economia de piață unde motivațiile individuale sunt importante, pe când într-o federație motivațiile pentru o bună guvernare sunt importante și permit un anumit grad de distribuire inegală. Aceste principii sunt aplicabile criteriului de diferență în cadrul unei națiuni. Se poate proceda la fel și în context internațional? Aplicarea principiului de diferență

¹⁰ Ibidem, p. 994.

într-un context internațional impune atenția spre structura instituțiilor și nu spre veniturile economice ce rezultă în urma funcționării lor.

Concluzii

Este oare sistemul de drept internațional complice la sărăcia milioaneilor de oameni? Acest sistem care rigidizează o anumită structură de distribuire, reprezintă o parte a problemei, dar poate fi și o parte a soluției. În măsura în care sistemul de drept internațional furnizează un cadru teoretic care ignoră sărăcia oamenilor acesta reprezintă o parte a problemei, iar în măsura în care sistemul oferă o structură instituțională prin care afectează justiția distributivă, acesta este o parte a soluției. De asemenea, în măsura în care sistemul oferă un cadru analitic care ajută la identificarea sărăciei și a responsabilității celor bogați de a aplica justiția distributivă, reprezintă o parte a soluției.

În final este important să se observe că în dreptul pozitiv nu trebuie să se reflecte fiecare obligație legală sau etică. Este necesar să se analizeze modalitatea în care transpunerea în dreptul pozitiv afectează valorile ce trebuie obținute. Pentru *justiția globală* ar fi bine să se susțină un proiect de cercetare mai amplu care să includă nu numai economiști și juriști, ci și politicieni. Acest tip de proiect ar putea defini principiile justiției aplicându-le societății globale și ar putea demara definirea unui plan de cercetare în vederea implementării, plan care să includă pe lângă o analiză juridico-economică și una etică punând accentul pe problemele ce privesc echitatea dintre generații. Analiza relațiilor publice și de marketing este importantă deoarece este o componentă a implementării: de ce indivizii votează pentru redistribuire în statele naționale și cum ar putea fi convinși să susțină redistribuirea globală?

Mai este încă timp, dar această problemă nu va dispărea. *Justiția globală* începe rezolvarea acestei probleme și arată calea de urmat pentru cei interesați, printre care ar trebui să ne includem cu toții, să luăm parte la dezbaterile privind definirea și implementarea justiției. Teoria este necesară pentru o implementare corectă și nu este prea de vreme să punem accentul pe implementare. Merită să recunoaștem că actuala structură globală politică și economică nu pune accentul pe nevoile celor săraci. Este improbabil ca structurile politice ale țărilor bogate să reușească să-i convingă de aplicarea redistribuirii revoluționare sau de crearea unor noi instituții care să ceară această redistribuire¹¹.

Pentru a fi de acord cu redistribuirea este necesară înțelegerea fiecărei schimbări instituționale. Citându-l pe Rousseau, „limitele posibilului pentru problemele morale sunt mai puțin înguste decât credeam. Ceea ce le îngustează sunt slăbiciunile, viciile și prejudecățile noastre”. Este bine să începem să depășim

¹¹ Anca Monica Ardeleanu, *Teoria generală a dreptului*, Editura CREDIS, București, 2007, p. 134.

aceste slăbiciuni. Probabil că cel mai mare avantaj al poziției originale este că necesită acțiuni din partea fiecărui participant în calitate de cetățeni cosmopoliți în sensul kantian. În timp ce poziția originală are o structură teoretică, am putea să ne întrebăm dacă într-adevăr este atât de diferită de cea în care ne aflăm în prezent.

În viața oamenilor, ca membrii ai societății, un rol deosebit de important îl are interesul general. Interesul general nu există în afara indivizilor separați de interesele personale, el se regăsește în interesele personale. Interesul general nu constituie totalitatea intereselor personale. Interesele generale și cele personale nu sunt identice, au elemente comune și deosebite, au un anumit conținut comun dar și deosebiri. Ele nu se suprapun, ci în anumite cazuri coincid, dar numai prin conținutul lor fundamental și nu în mod absolut. Raportul dintre interesele personale și cele generale nu poate fi redus la o simplă legătură sau dependență minoră, ci constituie legături reciproce, de interacțiune, independență și întrepătrundere. Pe de altă parte, raportul dintre interesele personale și interesele generale pot să despartă sau să apropie, să unească diferite interese, ele pot fi raporturi între interese deosebite, contradictorii sau concordante. Raportul dintre interese nu este fix, imuabil, el se modifică în funcție de schimbările din conținutul intereselor, de condițiile care le determină, de posibilitățile de satisfacere a lor.¹²

Etica post-kantiană, specifică societății contemporane a lărgit gama opțiunilor și modurilor de viață posibile, a constrâns conformismul să dea înapoi în fața invenției individualiste a propriei persoane: nu mai credem în visul de a schimba viața, nu mai există decât individul suveran preocupat de gestiunea calității vieții sale. Epoca postmoralistă nu mai este nici transgresivă, nici puritană, ea este corectă”. În noul context, strategiile de legitimare se modifică radical. În esență, este vorba de faptul că nimeni nu se mai poate legitima revendicându-se de la o mare ideologie; pur și simplu, acestea nu mai oferă criterii de legitimitate: Deși libera întreprindere devine orizontul de nedepășit al economiei, este constrânsă să-și definească, să-și creeze ea însăși criteriile de legitimitate; a trecut epoca în care marea întreprindere se putea considera ca un agent economic pur; ea nu se mai limitează la a-și vinde produsele, ci trebuie să-și gestioneze relațiile cu publicul, să cucerească și să promoveze propria legitimitate instituțională. Curentul etic merge mână-n mână cu ascensiunea întreprinderii care comunică, instituție totală de-acum înainte, interesată strategic de a demonstra că are simțul responsabilităților sociale și morale. Sistemul clasic bazat pe dreptul natural la proprietate și pe mâna invizibilă a pieții a fost înlocuit cu un sistem de legitimare deschis și produs, problematic și comunicațional. În prezent, legitimitatea întreprinderii nu mai e dată

¹² Coca George, *Interesul general și drepturile fundamentale ale omului*, Editura Universul Juridic, București, 2009, p. 65.

și nici contestată, ea se construiește și se vinde, trăim în epoca marketingului valorilor și a legitimităților promoționale, stadiu ultim al secularizării postmoraliste. Așadar, etica noilor timpuri democratice este „nedureroasă” fiindcă nu mai presupune cei doi poli kantieni: „legea morală din noi” și „cerul înstelat deasupra noastră”.

Firește că lista acestor schimbări majore, de natură să sporească importanța eticii în afaceri, este incompletă; multe alte aspecte pot intra în discuție. Sperăm însă că aspectele la care ne-am referit sunt suficiente pentru a susține convingător ideea că interesul crescând în întreaga lume față de etica în afaceri nu este doar o modă trecătoare, indusă de „imperialismul cultural” nord-american. Cert este faptul că și în context european se configurează un consens tot mai deplin asupra importanței eticii în afaceri, fie că e vorba de studenți, profesori, funcționari guvernamentali sau consumatori, dar mai ales de firmele comerciale. În mai toate universitățile din Europa s-au introdus în ultimii ani cursuri de etică în afaceri; numărul articolelor publicate în presă pe teme de *business ethics* a crescut enorm. O dovadă a vitalității eticii în afaceri este și faptul că, în pofida scurtei sale istorii de până acum, acest domeniu a cunoscut în numai ultimele două decenii evoluții tematiche și conceptuale sesizabile, mai ales sub influența efectelor procesului de globalizare și a noului concept de *sustenabilitate* încercând să scoatem în evidență modificările de perspectivă asupra eticii în afaceri pe care le sugerează.

După cât se pare, iar eticii în afaceri i se poate prevedea un viitor notabil atât în mediul academic, cât mai ales în evoluția previzibilă a firmelor și corporațiilor angrenate în tumultul economiei de piață. Cu toate acestea, nu toată lumea este convinsă de seriozitatea și de oportunitatea eticii în afaceri. Există încă destui sceptici și adversari redutabili care contestă fie capacitatea, fie dreptul eticii în afaceri de a se pronunța cu folos asupra conduitei agenților economici.

BIBLIOGRAFIE

- ARISTOTEL, *Etica nicomahică*, Editura Antet, Prahova, 2008.
- BAIER K., *Egoismul*, în *Tratat de etică*, Editura Singer P., Editura Polirom, București, 2006.
- BAUMHART R., *How Ethical are Businessmen?*, *Harvard Business Review*, 39 (4), 1961.
- BOWIE N. și Duska, R. *Business Ethics*, Second Edition, Prentice Hall Inc., New Jersey, 1990.

- BOWIE N., *Business Ethics, a Kantian Perspective*, Blackwell Publishing, 1999.
- BRAILLARD Philippe et MASPOLI Gianluca, *La révolution dans les affaires militaires, – paradigms stratégiques, limites et illusions*, <http://www.diplomate.gouv.fr>
- FRUNZETI Teodor, *Soluționarea crizelor internaționale*, Editura Institutul European, Iași, 2006.
- JOXE Alain, *Révolution dans les Affaires Militaires*, <http://www.ehess.fr>
- TOFFLER Alvin și Heidi, *Război și antirăzboi*, Editura Antet, 2000.

